

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich

Alfraganus Universiteti professori

Email: shukhratjon.sayfutdinov@gmail.com

ARTICLE INFORMATION	ABSTRACT
Volume: 1 Issue: 11 DOI: https://doi.org/10.55439/INSURE/vol1_iss11/a12	Turizm O'zbekiston iqtisodiyotining juda muhim qismidir va mamlakatning tabiiy, madaniy, tarixiy resurslari turizmni rivojlantirish uchun juda ko'p imkoniyatlarni taqdim etadi. Xorijiy sayyohlarni o'rishi bilan hududda barqaror turizmni yaratish maqolaning muammosi sifatida qaralmoqda. Ushbu maqolada sifat parametrlari tahlili tadqiqot metodologiyalaridan, jumladan, intervyu so'roqnomalari o'tkazildi. Maqolada madaniy, iqtisodiy, infratuzilma va tartibga soluvchi omillarni mintaqadagi uzoq muddatli turizm o'sishining muhim omillari sifatida belgilaydi. Maqolada turizmni barqaror rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar oid muammolar o'rganilib taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.
KEYWORDS	<i>turizm, barqaror turizm, turistik resurslar, mintaqaviy turizm, turizm infratuzilmasi, turizmning ta'siri, barqaror rivojlanishi.</i>

Kirish(Introduction/Введение)

Turizm sektori ko'plab mamlakatlarning iqtisodiy farovonligining tayanch nuqtasiga aylandi, ish o'rinlari yaratish, infratuzilmani rivojlantirish va valyuta tushumlarini qo'llab-quvvatladi. Biroq, turizmning nazoratsiz kengayishi ko'pincha atrof-muhitga zararli ta'sir ko'rsatadi, jumladan, yashash joylarining buzilishi, tabiiy resurslardan ortiqcha foydalanish va uglerod chiqindilarining ko'payishi. Turistik destinatsiyalar o'zlarining noyob ekotizimlarini himoya qilgan holda turizmdan iqtisodiy foyda olish dixotomiyasi bilan kurashayotganda, barqaror turizm tushunchasi majburiy yechim sifatida paydo bo'ldi[1].

Barqaror turizmni rivojlantirish turizmning atrof-muhit, iqtisodiyot va mahalliy aholiga salbiy ta'sirlarni minimallashtirish bilan birga foydali natijalarni maksimal darajada oshirishga qaratilgan. Bu madaniy tarix va mintaqaviy urf-odatlarini saqlash, resurslardan oqilona foydalanish, mahalliy aholi va tashrif buyuruvchilar xavfsizligini kafolatlash va mahalliy an'analarni himoya qilishni o'z ichiga oladi. Kelajak avlodlar uchun tabiiy va madaniy resurslarni saqlab qolish uchun barqaror turizm iqtisodiy rivojlanish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi muvozanatni saqlashga qaratilgan [2]. Ushbu turdagi turizm atrof-muhit va mahalliy hamjamiyatlarga uzoq muddatli iqtisodiy daromad olib kelishiga katta e'tibor beradi hamda zararli ta'sirlarni jumladan, ommaviy turizmdan va resurslardan noto'g'ri foydalanish, madaniy va tarixiy, ziyorat yodgorliklarini zararlanishini oldini oladi.

Barqaror turizmning asosi mas'uliyatli sayohat va destinatsion boshqarish g'oyasiga asoslangan. Iqtisodiy taraqqiyot va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasidagi nozik muvozanatni ta'minlagan holda, barqaror turizm an'anaviy turizm amaliyotlari bilan bog'liq salbiy ta'sirlarni minimallashtirishga intiladi. Bu sayyohlik faoliyati tabiiy ekotizimlar yaxlitligini buzmasligini ta'minlash uchun ekologik toza tashabbuslarni ilgari surish, jamoatchilikni jalb qilish va ekologik standartlarni joriy qilishni o'z ichiga oladi[3].

Global iqtisodiy faoliyatning muhim tarkibiy qismi bo'lgan turizm yillar davomida YalMni o'sishga o'z hissasini qo'shib kelmoqda, ko'plab davlatlar uchun iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida paydo bo'ldi. Biroq, turizmdagi bu o'sish, ayniqsa, uning atrof-muhitga ta'siri chetda qoldirib bo'lmaydi[4]. Barqaror turizmni rivojlantirishga (BTR) turizmning iqtisodiy afzalliklarini atrof-muhitni muhofaza qilish

majburiyati bilan uyg'unlashtirish uchun majburiy paradigma sifatida mashhur qaralmoqda. Ushbu maqola O'zbekistonda turizmning barqaror rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganish, iqtisodiy o'sishni muvozanatlash va atrof-muhitni muhofaza qilish bilan bog'liq murakkabliklarni aniqlashga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Turizm sektorining asosiy talabi shundaki, u barqaror turizm tamoyillarini qamrab olishi va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishga e'tibor qaratishi kerak. Barqaror turizmni turizmning alohida tarkibiy qismi deb baholanadi.

UNWTO barqaror turizmni "turizmning hozirgi va kelajakdagi iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik ta'sirini to'liq hisobga oladigan, tashrif buyuruvchilar, sanoat, atrof-muhit va mezbон jamoalarning ehtiyojlarini qondiradigan turizm" deb ta'riflagan[5].

Barqaror turizmni rivojlantirish iqtisodiy o'sish va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasidagi muhim bog'liqlikni anglatadi, bu esa turistik resurslarning konservatsiyasini ta'minlash uchun xizmat qiladi[6].

Barqaror turizm soha sifatida va tabiiy ekotizimlarni saqlash. Iqtisodiy yutuqlarni barqarorlik bilan uyg'unlashtirish uchun global miqyosda ko'rinayotgan muammolar, imkoniyatlar va strategiyalarga e'tibor qaratib, barqaror turizmni rivojlantirishda ta'sir etuvchi asosiy omillarni o'rganadi[7].

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi (eko-rivojlanish, o'zini o'zi qayta tiklash yoki vaqtinchalik rivojlanish sifatida tavsiflanadi). Barqaror rivojlanish uchta aspektga asoslanadi:

1. iqtisodiy rivojlanish;
2. atrof-muhitni muhofaza qilish;
3. ijtimoiy rivojlanish.

So'nggi paytlarda "ijtimoiy rivojlanish" atamasi "ijtimoiy-madaniy rivojlanish" atamasi bilan almashtirilmoqda. Ushbu kontsepsiya iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy muvozanatni ta'minlashga qaratilgan ustivor

harakatlar o'rtasidagi to'g'ri va ongli ravishda shakllangan ibora nazarda tutadi[8].

Barqaror turizm - bu tabiiy, iqtisodiy va ijtimoiy yaxlitlikni saqlaydigan, tabiiy va madaniy resurslarni saqlashni kafolatlaydigan faoliyat, turizmni boshqarish va rivojlantirishning barcha shakllari hisoblanadi. Barqaror turizmni rivojlantirish bo'yicha yo'riqnomalar va boshqaruv amaliyotlari barcha turdagi yo'nalishlarda, shu jumladan ommaviy turizm va turli xil turizm segmentlarida, turizmning barcha shakllariga nisbatan qo'llaniladigan tushuncha[9,10]. Barqaror turizm tamoyillarini amalga oshirish quyidagilarni talab qiladi:

- turizmni rivojlantirishning asosiy elementini tashkil etuvchi ekologik resurslardan maqbul foydalanish, muhim ekologik jarayonlarni saqlab qolish, tabiiy meros va bioxilma-xillikni saqlashga yordam berish.
- mezbон jamoalarning ijtimoiy-madaniyatini hurmat qilish, ularning qurilgan va yashayotgan madaniy merosi va an'anaviy qadriyatlarini asrash, madaniyatlararo tushunish va bag'rikenglikka hissa qo'shish.

- barqaror, uzoq muddatli iqtisodiy strategiyalarni ta'minlash, adolatli taqsimlangan barcha manfaatdor tomonlarga ijtimoiy-iqtisodiy imtiyozlar berish, shu jumladan barqaror bandlik va daromad olish imkoniyatlari va mezbон jamoalarga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish va qashshoqlikni bartaraf etishga hissa qo'shish.

Bilamizki turizm bugungi kunda iqtisodiyotning rivojlanishida o'zining ta'siriga ega. Lekin shuni ta'kidlab o'tish joizki turizmning foyda tomonlari bilan birgalikda uning qator salbiy tomonlari bor[11]:

- Turizm iqlim o'zgarishida o'z ta'siri mavjud, hozirgi vaqtda global emissiyasining taxminan 5% ni tashkil etadi, bu asosan turizmning transport, shuningdek, joylashtirish vositalarining ishlashi natijasi deb qaralmoqda.

- Ommaviy turizm ortidan chiqindilarni ortishi va turistlar faoliyati natijasida yer va suvning ifloslanishi ayrim hududlarda muammo bo'lishi mumkin.

- Joylashtirish vositalari ko'pincha yer, energiya va suv kabi qayta tiklanmaydigan va qimmatbaho resurslardan asosiy foydalanuvchi hisoblanadi. Ba'zi hududlarda resortlar suv ta'minoti uchun raqobatlashayotgan mahalliy jamoaga qaraganda bir kishi boshiga bir necha baravar ko'p suv iste'mol qilishi mumkin.

- Ekologik turizm rivojlanishi hududlardagi biologik xilma-xillikka, qo'riqlanadigan ekoturistik zonalarga, flora va faunaga juda katta zarar etkazishi mumkin. Tarixiy-madaniy turizmni misol qiladigan bo'lsak ko'p sonli sayyohlar joylarda madaniy meros obyektlariga zarar yetkazishi yoki eroziyalarni keltirib chiqarishi mumkin

- Ommaviy turizm ijtimoiy va madaniy an'analar va qadriyatlarga tahdidlarning ko'payishiga olib kelishi orqali mahalliy jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Hozirgi kunda yuqoridan keltirilgan muammolardan kopgin turizm rivojlangan davlat zarar ko'rmaqda. Bu muammolarni yechimi sifatida olimlar tomonidan barqaror turizmni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Hududlarda barqaror turizmni rivojlantirishda ta'sir etuvchi bir qanch omillar mavjud.

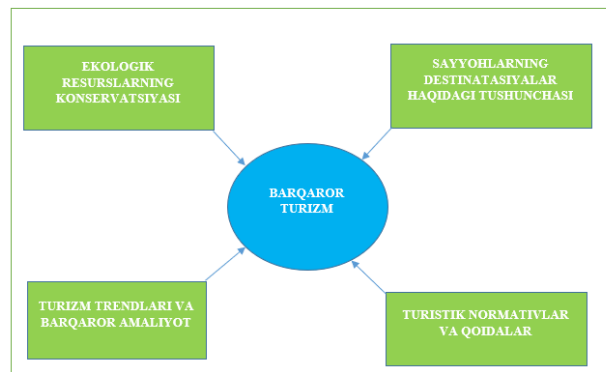
Tadqiqot usullari (Методы исследования /Methodology).

Ushbu maqolada turizmni barqaror rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar bo'yicha mavjud tadqiqotlarni tahlil qilish va sintez qilish uchun tematik adabiyotlar tahlili metodologiyasidan foydalaniladi [12]. Tematik tahlilli yondashuvi barqaror turizm sharoitida iqtisodiy o'sish va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasidagi muvozanatni qa'iy tahlil qilishni ta'minlab, adabiyotlarni tahlil imkonini beradi. PubMed, Scopus, JSTOR va Google Scholar kabi akademik ma'lumotlar bazalarida keng qamrovli qidiruvlar olib borildi. Tegishli 20 ta maqola, 10 ta kitob, 10 ta hisobot va 10 ta ilmiy nashrlarni sintezlash uchun "barqaror turizm", "iqtisodiy o'sish", "atrof-muhitni muhofaza qilish" kabi kalit so'zlar va tegishli atamalar qo'llaniladi. Natija transkripsiya qilindi va tematika, modul va omillar ishlab chiqildi, o'rganildi.

Tahlil va natijalar (Анализ и результаты /Analysis and results).

Olinga natijalarga ko'ra hududlarda barqaror turizmni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar quyidagilar (1-rasm).

1. Ekologik resurslarning konservatsiyasi: topilmalar barqaror turizm rivojlantirishda joylarda atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha turli chora-tadbirlarning qabul qilinishini va tabiiy yashash joylarini saqlash, yovvoyi tabiatni muhofaza qilish, chiqindilarni boshqarish tashabbuslari va ekologik tozalikni targ'ib qilish asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Ekologik turizm infratuzilmalarni yaxshilash. Tadqiqot integratsiyaning

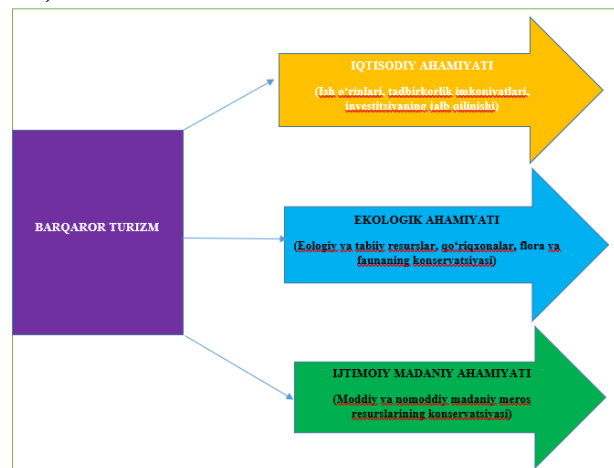
1-rasm. Barqaror turizmni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar¹

muhimligini ta'kidlaydi ekologik barqarorlikni turizm segmenti va amaliyotiga aylantiradi.

2. Sayyohlarning destinatsiyalar haqidagi tushunchasi: turizmning barqaror rivojlanishi sayyohlarni mas'uliyatli turizm xatti-harakatlar haqida konsepsiyalarni ichiga oladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli turizm yo'nalishlar sayyohlar o'zlari tashrif buyuradigan joylarning ekologik va madaniy ahamiyati to'g'risida tushchalarga ega bo'lishi va umarga qat'iy amal qilishi. Odatda turistlik ta'lim dasturlari mahalliy ekotizimlarga salbiy ta'sirlarni kamaytirishga yordam beradi va sayohatchilarda mas'uliyat hissini uyg'otadi.

3. Turizm trendlari va barqaror amaliyot: natijaga ko'ra hududlarda turistlik imtiyozlarning ortib borayotgan tendentsiyasidan ortishi barqaror va mas'uliyatli turizm bilan shug'ullanish istagini bildirgan sayohatchilar soni ortib borishi bilan belgilanadi. Turistlar yanada barqaror turizm industriyasiga o'tishga hissa qo'shadigan, atrof-muhitni muhofaza qilishni birinchi o'ringa qo'yadigan yo'nalishlar va turar joylarni tanlash motiviga ega.

4. Turistik normativlar va qoidalar: turizmning barqaror rivojlanishidagi yana biro mil bu turistik normativ asoslari va qoidalariga hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, barqaror amaliyotga oid aniq ko'rsatmalar va qoidalar ega bo'lgan turistik yo'nalishlar yaxshi natijalarga erishadi. Hukumat tashabbuslari va qo'llab-quvvatlashi barqaror turizm yo'nalishini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi (2-rasm).

2-rasm. Barqaror turizmni rivojlantirishdagi aspektlar²

Muayyan mintqa uchun barqaror turizm jivojlantirish strategiyasini yaratishning asosiy maqsadi barqaror rivojlanish tamoyillari bilan turistlar sonini ko'paytirishdan iborat. Ushbu maqsadga bir qator aniq maqsadlar orqali erishish mumkin, masalan:

- mintaqada turizmni rivojlantirishdan manfaatdor barcha tomonlarni muvofiqlashtirish;
- hududning turistik mahsulotini inventarizatsiya qilish;
- turistik mahsulot va marketing faoliyatini shakllantirishda mahalliy hamjamiyat va atrof-muhit manfaatlarini hisobga olish;
- potentsial xaridorlar tomonidan marketing va mahsulot idrokini baholash;
- strategiyaning amal qilish muddati uchun ko'rish, barqaror rivojlanish konsepsiyasi va asosiy marketing rejasini ishlab chiqish;

- mintaqaning umumiy brendini ishlab chiqish;
- strategiyani amalga oshirishdagi resurslarni baholash vositalarini ishlab chiqish.

Turizmni barqarorlikni ta'minlash 3 kontekstda: iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy-madaniy nuqtai nazardan baholanadi, barqaror turizm maqsadlarini ham shu 3 jihatga bo'lish maqsadga muvofiq (1.2 rasm). Barqaror turizmni rivojlantirishdagi aspektlar quidagilardan iborat:

1. Barqaror turizmning iqtisodiy jihatlari:

a) Iqtisodiy rentabellik - Uzoq muddatli istiqbolga erishish uchun hududlar va korxonalarning hayotiyligi va raqobatbardoshligini ta'minlash;

b) mahalliy farovonlik - Turizmdan mahalliy aholi uchun iqtisodiy foydani maksimal darajada oshirish, shu jumladan, hududdagi turistlar xarajatlari oshishi;

c) bandlik sifati - Mahalliy hamjamiyatda turizm bilan bog'liq ish o'rinlarining miqdori va sifatini, jumladan, ish haqi, ish muhiti va doimiy bandlik imkoniyatlarini oshirish;

d) ijtimoiy tenglik - Turizmdan keladigan ijtimoiy va iqtisodiy manfaatlarining adolatli va teng taqsimlanishini ta'minlash.

2. Barqaror turizmning ekologik jihatlari:

a) jismoniy yaxlitlik - shahar va qishloq joylarida landshaft sifatini saqlash va qurish, ekologik va vizual ifloslanishning oldini olish;

b) Biologik xilma-xillik - Atrof-muhitni, tabiiy yashash joylarini va hayvonot dunyosini konservatsiya va muhofaza qilish, shuningdek, turizmning atrof-muhitga salbiy ta'sirini minimallashtirish;

c) foydalanishni chelash - turizmni rivojlantirishda noyob va qayta tiklanmaydigan resurslardan foydalanishni minimallashtirish.

3. Barqaror turizmning ijtimoiy-madaniy jihatlari:

a) jamiyat farovonligi - Jamiyat farovonligini oshirish, shu jumladan ijtimoiy infratuzilma, resurslardan samarali foydalanish;

b) madaniy boylik - Madaniy merosni, mahalliy madaniyatni, urf-odatlarini va noyob tabiatni saqlash va rivojlantirish.

c) tashrif buyuruvchilarning sifatli xizmat ko'rsatish - Sayyohlarning ehtiyojlarini qondiradigan va hamma uchun mavjud bo'lgan xavfsiz va yoqimli turistik tajribaniga ega bo'lish, xizmat sifatini yashlash;

d) mahalliy nazorat - Mahalliy jamoalar tomonidan turizmni boshqarishda rejalashtirish va qarorlar qabul qilish vakolati ishlab chiqish.

Barqaror turizmni rivojlantirishdan asosiy maqsad quyidagilar:

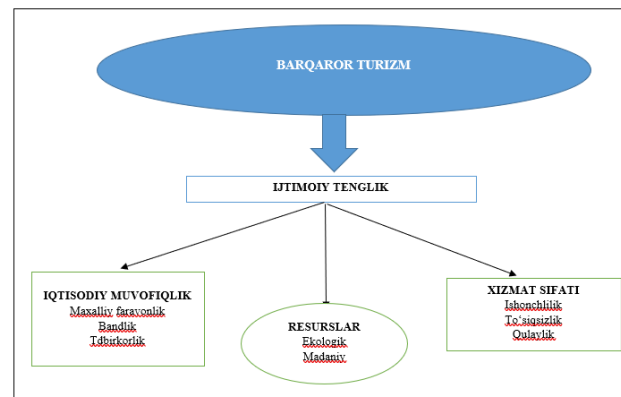
- Turizmni rivojlantirishning asosiy elementi bo'lgan ekologik resurslardan maqbul foydalanish, muhim ekologik jarayonlarni saqlash va tabiiy meros va biologik xilma-xillikni saqlashga yordam berish.

- Qabul qiluvchi jamoalarning ijtimoiy-madaniy haqiqiylikni hurmat qilish, ularning qurilgan va yashayotgan madaniy merosi va an'anaviy qadriyatlarini asrab-avaylash hamda madaniyatlararo tushunish va bag'rikenglikka hissa qo'shish.

- Hayotiy, uzoq muddatli iqtisodiy operatsiyalarni ta'minlash, barcha manfaatdor tomonlarga adolatli taqsimlangan ijtimoiy-iqtisodiy imtiyozlarni taqdim etish, shu jumladan barqaror bandlik va daromad olish imkoniyatlari va mezbon jamoalarga ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish va qashshoqlikni yumshatishga hissa qo'shish.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, barqaror turizm keng ko'lamli rivojlanish bo'lib ish o'rinlarini yaratadigan raqobatbardosh, turizm korxonalari orqali yo'nalishlar va jamiyatga iqtisodiy foyda keltirish,

shuningdek, turizmning atrof-muhitga salbiy ta'sirlarni minimallashtirishdan iborat. Turizm sektorining asosiy xususiyati undagi barqarorlikning iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ekologik jihatlarini bog'lash va ularni o'zaro takomillashtirish uchun harakatlantiruvchi kuch sifatida harakat qilish qobiliyatidir. Buning sababi shundaki, turizm iqtisodiy faoliyat sifatida buzilmagan muhit, boy madaniyatlar va merosning mavjudligiga bog'liq. Turizmning madaniy tajribalar natijasida daromad va ish o'rinlarini taqdim etish imkoniyati bunga misoldir. O'z navbatida, bu sektorga o'z ishlanmalari va faoliyatining ijtimoiy, madaniy va atrof-muhitga ta'sirini bartaraf etish uchun katta mas'uliyat yuklaydi (1.1 jadval).

3-rasm. Barqaror turizmni rivojlantirishning maqsadli moduli³

Barqarorlik tamoyillarini qo'llash turizm yo'nalishlarini ijtimoiy, madaniy va ekologik jihatdan tanazzuldan saqlashning eng yaxshi usuli hisoblanadi. To'g'ri yo'lga qo'yilgan turizm ham daromadni oshirishi va mahalliy hamjamiyatning boyligi manbai bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa (Заключение/Conclusion).

Hududlarda turizmni barqaror rivojlantirish tabiiy resurslarning barqarorligini yaratish va ulardan turizmni optimal foydalanishni qo'llab-quvvatlash zaruriyatini o'z ichiga oladi. Asosiy e'tibor tabiiy resurslar va mas'uliyatli turizmga yondashgan holda turistik faoliyatni rivojlantirishga qaratilgan. Turizmni barqaror rivojlantirish tizimi xizmatlar sohadagi muhim maqsadlarga xizmat qiladi: aholi turmush darajasini oshirish, bandlik imkoniyatlarini oshirish, tabiiy va madaniy merosni muhofaza qilish. Mintaqaviy turizmning muvaffaqiyatli rivojlanishi ichki turizmning rivojlanish sur'atlarini kuchaytiruvchi vazifasini bajaradi. Barqaror turizmni rivojlantirish, iqtisodiy o'sish va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasidagi murakkab munosabatlar butun dunyo bo'ylab yo'nalishlarning uzoq muddatli hayotiylikni ta'minlash uchun nozik muvozanatni talab qiladi. Ushbu maqolada barqaror turizmni rivojlanishga ta'sir etuvchi omillar batafsil o'rganishni ta'minladi va iqtisodiy farovonlikni atrof-muhit yaxlitligi bilan uyg'unlashtirish muhimligini ta'kidladi. Barqaror turizm amaliyotlarini o'rganish manfaatdor tomonlar, jumladan hukumatlar, mahalliy hamjamiyat, biznes va sayyohlar uchun samarali hamkorlik qilish zarurligini ko'rsatdi.

References:

- Hall, C. M. (2021). Constructing sustainable tourism development: The 2030 agenda and the managerial ecology of sustainable tourism. In *Activating critical thinking to advance the sustainable development goals in tourism systems* (pp. 198-214).
- Khanh, Nguyen Chong (2021), Tourism development strategy in the face of current new challenges, accessed on 06/03/2024, address: <https://tapchihatran.vn/kinh-te/chien-luoc-phat-trien-du-lich-truocnhung-thach-thuc-moi-hien-nay-40001.html>
- Daud, N., & Rahman, S. A. (2011, August). Tourist attitudes towards sustainable tourism: empirical evidence from Malaysian National Park, Taman Negara. In *International Conference on E-Business, Management and Economics* (Vol. 3, pp. 254-258). IACSIT Press Hong Kong.
- Bramwell, B., & Lane, B. (1993). Sustainable tourism: An evolving global approach. *Journal of sustainable tourism*, 1(1), 1-5.
- Angelevska-Najdeska, K., & Rakicevik, G. (2012). Planning of sustainable tourism development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 210-220.
- Kunratov, I. (2024). DIGITAL TRANSFORMATION AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN UZBEKISTAN: CHALLENGES, INNOVATIONS, AND FUTURE TRENDS. *DTAI-2024*, 1(DTAI).
- Mohamad, M., Ali, A. M., & Ab Ghani, N. I. (2011). A structural model of destination image, tourists, satisfaction and destination loyalty. *International journal of business and management studies*, 3(2), 167-177.
- Ha, N.T.V., & Hien, N.T (2024), Remote Working Intention of Gen Z in Vietnam. *International Journal of Scientific Research and Management (IJSRM)*, 12(05), 1835-1844. <https://doi.org/10.18355/ijssrm/v12i05.sh02>

-
9. Alegre, J. and Cladera, M. (2009), "Analysing the effect of satisfaction and previous visits on tourist intentions to return", *European Journal of Marketing*, Vol. 43 No. 5/6, pp. 670- 685
 10. Норбоев Одил Абраевич. (2024). CHARACTERISTICS OF THE FORMATION OF THE CLASS OF MIDDLE OWNERSHIP IN THE COUNTRY. *Economics and Innovative Technologies*, 12(5), 10–21.
 11. Canny, L.U. (2013), "An Empirical Investigation of Service Quality, Tourist Satisfaction and Future Behavioral Intentions among Domestic Local Tourist at Borobudur Temple", *International Journal of Trade, Economics and Finance*, Vol. 4, No. 2